

שם טוב

קהלת פרק ז,א: טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו:

רש"י:

(א) טוב שם משמן טוב - יפה לאדם שם טוב משמן טוב, וביום המות טוב השם מיום הולדו
ויום המות מיום הולדו - נולדה מרים אין הכל יודעין מה היא מתה נסתלקה הבאר וכן אהרן בעמוד ענן וכן משה במן

קהלת רבה (וילנא) פרשה ז – במה שם טוב עולה על שמן טוב
א [א] טוב שם משמן טוב, 1. שמן טוב יורד ושם טוב עולה, 2. שמן טוב לשעתו ושם טוב לעולם, 3. שמן טוב כלה ושם טוב אינו כלה, 4. שמן טוב בדמים ושם טוב בחנם, 5. שמן טוב נוהג בחיים ושם טוב נוהג בחיים ובמתים, 6. שמן טוב בעשירים ושם טוב בעניים ובעשירים, 7. שמן טוב מהלך מקיטון לטרקלין ושם טוב הולך מסוף עולם ועד סופו, שמן טוב נופל על המת ומבאיש שנא' זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח שם טוב נופל על המתים ואינו מבאיש שנאמר (מ"ב = מלכים ב' = ד') ויעל ויגהר על הילד וגו', שמן טוב נופל על המים ונידוח, ושם טוב נופל על המים ואינו נידוח שנאמר (יונה ב') ויאמר ה' לדג ויקא את יונה, שמן טוב נופל על האור ונשרף ושם טוב נופל על האור ואינו נשרף דכתיב (דניאל ג') באדין נפקין וגו', 8. אמר ר' יהודה בר' סימון מצינו בעלי שמן טוב נכנסו למקום חיים ויצאו הם שרופין, ובעלי שם טוב נכנסו למקום מתים ויצאו חיים, נדב ואביהוא נכנסו למקום חיים ומתו, חנניה מישראל ועזריה נכנסו לאתון נורא ויצאו חיים, לכך נאמר טוב שם משמן טוב וגו'

מדוע חשוב להיות מפורסם כבעל שם טוב
שם טוב שמפרסם את האדם, הוא ענין חשוב כמו שמצאנו שאמרו לרבי עקיבא (יבמות טז, א) "אשריך רבי עקיבא ששמך הולך מקצה העולם ועד סופו", וכעין זה, גם אמור באברהם (בראשית יב, ב): "ואגדלה שמך", ורש"י (שם א) כתב: שהבטיחו הקב"ה: "ואודיע טבעך בעולם", ומהי סיבת האושר בפרסום השם, ומה זה חשוב לאדם ענו, כמו אברהם אבינו? יתכן, שיש בזה שני ענינים: א) מי שבני אדם מכבדים אותו, סימן כי הוא אהוב גם לפני המקום, שהרי אמרו (אבות ג, י): "כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו". ב) עוד יתכן שכיון ששמו מפורסם אנשים למדים ממעשיו, והשפעתו גדולה יותר לשכנע את האחרים לעשות את הנחוץ

תורה תמימה קהלת פרק ז פסוק א – שם טוב היינו מעשיו הטובים של האדם
טוב שם משמן טוב - ר' פנחס אומר, אדם חביב בשמו ואינו יודע באיזו מהם, בא שלמה ופירש טוב שם משמן טוב (ט) נראה הפירוש דכל אדם בכלל יש לו שם עצם מתולדה וגם שם לוויי, אם חכם או עשיר או בעל גמ"ח וכדומה, ואיש כזה בכלל הוא חביב לבריות, או אינו יודע בשביל מה הוא חביב אם בשביל עצמיותו או בשביל מעשיו, לכן בא שלמה ופירש טוב שם משמן טוב, ומפרש כמו דכתיב טוב שם טוב משמן טוב, ור"ל שכל טובותו ומעלתו של אדם הוא רק בשביל מעשיו הטובים:

ספר העקרים - מאמר שלישי פרק ב – שם טוב הם המידות הטובות באדם
ולזה אמר שלמה טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו (קהלת ז') ר"ל השם הטוב הנקנה מצד המדות הטובות הוא טוב משמן הטוב כי השם הטוב הוא נשמע למרחקי ארץ יותר מריח השמן הטוב אבל זה איננו טוב עצמי אל הנפש ולזה יום המות שאז הגיע האדם אל שלמות הדעות הוא טוב מיום הולדו לפי שביום המות כבר הוציא מה שבכח שכלו אל הפעל מה שאין כן ביום הולדו שהוא בכח גמור ואין לשלמות הנפשי מציאות אלא בכח אע"פ שהשלמות הגופני נמצא אז בפעל

ספר נתיבות עולם ב - נתיב שם טוב - פרק א – שם טוב היינו עצמיותו ומהותו של האדם
אבל מדרש הזה רמז ענין מעלת השם טוב, ורצה לומר כי השם טוב הוא המעלה אל האדם עצמו, וזה כי השם מורה על עצמו של דבר, שכל אשר יש לו שם טוב המעלה הזאת הוא עצמי אל האדם לא כמו העושר שזה קבל

העושר. ואף החכמה, אם שנראה כי הדבר הזה הוא אל עצמו אין החכמה דבר עצמי אל האדם, וכן שאר המעלות אינם אל האדם עצמו. אבל השם טוב שבא על האדם עצמי היא תהיה המעלה מה שהיא סוף טוב השם הוא בא על האדם עצמו ודבר זה יותר נחשב משמן טוב. ואין ר"ל שמן טוב ממש אבל נקרא שמן טוב כל מעלה שמקבל האדם מה שהיא, כי אף אם הוא כהן הכהונה אינה דבר עצמי לאדם כמו שיתבאר. וקרא שלמה המעלה שיש לאדם מצד עצמו שם טוב כי השם בא על המהות שהוא מופשט מן הגשמי, סוף סוף השם בא על עצמו. וקרא המעלה שמקבל ואינו דבר עצמי אל המקבל שמן טוב, כי המעלה שמקבל אחר דומה לשמן טוב שמושחין הכלי בו והכלי קבל את השמן וכך הוא המעלה שקבל נמשח ונתרבה ממנו מי שמקבל אותו

נפטר בשם טוב

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד א
רבי יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב אמר הכי: סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו

מדרש אגדה, שמות פרק א סימן א
ד"א ואלה שמות. זה שאמר הכתוב טוב שם משמן טוב (קהלת ז' א'), שלושה שמות יש לו לאדם, אחד מה שקרא לו הקדוש ברוך הוא מתחלה, שנאמר ויברך אותם ויקרא את שמם אדם. ואחד שקוראים לו אביו ואמו, כגון ראובן, ואחד שקונה הוא לעצמו במעשיו, אם זכה במעשים טובים קנה שם טוב, ואם לאו קנה שם רע, והקב"ה מניח את כל השמות ואינו משבח, אלא במה שיש בו משם טוב, שנאמר טוב שם וגו', ששם טוב אפילו מת ומונח בקברו, אינו נאבד ממנו שמו הטוב שיש לו בשעת מיתתו, מאותו השם שקראו לו בשעת לידתו:

צל"ח מסכת ברכות דף יז עמוד א
שם וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם. אמרו וגדל בשם טוב, ולא אמר זכה לשם טוב, כי יש שמתחלה זכה לעושר וכבוד וגדולה ואח"כ הגיע לשם טוב, ולאיש כזה אין השם טוב ראייה על שלמותו, כי רבים יחלו פני נדיב וכל הרע לאיש מתן ומחנפים לו מחמת עשרו וגדלותו ומשבחים אותו ועי"ז בא לשם טוב אם אמת אם שקר, אבל אם נהפוך הוא שגדלותו בא לו מחמת שמו הטוב ונתגדל אצל כל שלא מחמת עשרו ולא היה לא שר ומושל רק מחמת יושר הנהגתו היה אהוב למעלה ונחמד למטה ומצא חן ונתגדל, זהו שם טוב אמיתי. וזהו שאמר וגדל בשם טוב, שגדלותו הוא בעבור שמו הטוב, והבי"ת היא בי"ת הבעבור, שגדל בעבור שמו הטוב. ואמנם יש מי שהוא טוב וזוכה לגדולה, וכאשר נתגדל נתגאה ונתקלקל ומאבד שמו הטוב, על דרך נגיד שמא אבד שמה [אבות פ"א מי"ג], וזה יצא שכר שמו בהפסדו, שע"י השם הטוב ירד פלאים, ולכן סיים ר' יוחנן ונפטר בשם טוב מן העולם

שלושה כתרים הם – כתר שם טוב עולה על גביהו

משנה מסכת אבות פרק ד, יד
רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון רבי שמעון אומר שלושה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהו

ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ד
שלושה כתרים הם - הכתובים בתורה, שחייבה התורה לנהוג בהם כבוד כתר תורה - כתיב ביה (ויקרא י"ט) והדרת פני זקן, זה שקנה חכמה כתר כהונה - כתיב ביה (שם כ"א) וקדשתו קדוש יהיה לך כתר מלכות - כתיב ביה (דברים י"ז) שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך וכתר שם טוב - מי שיש בידו מעשים טובים ושמועתו טובה מחמת מעשיו, כל השלושה כתרים צריכים לו. שאם תלמיד חכם הוא וסני שומעניה שרי לבזויה, ואם כהן גדול הוא, אמרינן ביומא (דף ע"א ב) ייתון בני עממיא לשלם דעבדין עובדי אהרן, ולא ייתון בני אהרן לשלם דלא עבדין עובדי אהרן. ואם מלך הוא, כתיב (שמות כ"ב) ונשיא בעמך לא תאור, בעושה מעשה עמך

תפארת ישראל - יכין מסכת אבות פרק ד- בלי כתר שם טוב שאר הכתרים אין להם ערך והם שליליים וכתר שם טוב עולה על גביהו. ר"ל אין כל אחת או כולם יחד חשובים להקרא כתר, אם אין בהם שם טוב שיזכה האדם בהכתר ההוא שבראשו ע"י מעשיו הטובים שיוכל לעשות על ידה. דהחכמה, והיחוס, והעושר

מתת אלהים המה, ולא השיגם ע"י יגיעתו, ואם ישתמש בכתרו זה למעשים טובים, אשריו, מלך מוכתר הוא בישראל. ואם לאו הוא כשפל בשפלים, וכתרו בראשו הוא כנזם זהב באף חזיר

רבי מתתיה היצחרי על אבות פרק ד
ונראה לי שעל זה אמרו וכתר שם טוב עולה על גביהן, רוצה לומר אימתי הם נקראים כתרים, כשכתר שם טוב עולה על גביהן, שאם לאו אינם נקראים כתרים כי הם לרע

ספר תורת משה (האלישיך), שמות - פרק כה פסוק י-טו – הכתרים תלויים זה בזה. גם כתר שם טוב בלי תורה אינו שווה כלום

וראוי לשים לב אין אמר שלשה כתרים הם, והלא ארבעה הם כמאמר התנא (אבות ד רב) וכתר שם טוב עולה על גביהן. יקשה זה גם כן למה מתחלה לא אמר ארבעה כתרים הם... ואם הוא להיות גדולה מהן הלא גם התורה גדולה מהשנים ומנאה. ועוד נשים לב שלא אמר וכתר שם טוב עולה על כולן אלא עולה על גביהן. אך הוא כי כתר שם טוב לבדו משולל תורה אינה כלום, כי אדרבה לא עם הארץ חסיד. ומי לנו גדול מרבי עקיבא, והיה בעל שם טוב בהיותו עם הארץ, והיה אומר מי יתן לי חכם ואנשכנו כחמור (פסחים מט ב). הנה כי הוא לבדו אינו שלימות. וגם כל אחד משלשה כתרים בלי שם טוב אינו כתרים

כי בעל כתר תורה ואינו בעל מעשים טובים, מוטב שנהפכה שלייתו על פניו. ואשר הוא מלך או כהן ואינו בעל שם טוב, הוא גרוע בעיני אלהים ואדם. באופן כי כתר שם טוב לבדו אינו כלום, וגם האחרים אם לא יתקשטו בכתר שם טוב אינם כתרים. וזה אומרו וכתר שם טוב עולה על גביהן, לומר אם תקשני למה לא מניתי ארבעה, הלא הוא כי כתר שם טוב הוא עולה כשהוא על גביהן של השלשה הנזכרים. כי הוא העולה כשהוא על גביהן, וגם המה יעלו עמו להיות כתרים בעצם שהוא בהיות כתר זה על גבי כל אחד מהן. והוא כי וי"ו של וכתר מושך את עצמו ואחר עמו, לומר כל אחד מהכתרים עולה וכתר שם טוב גם הוא עולה כאשר השם טוב הוא על גביהן, שבלעדיו אין עליה בהן ליקראם כתרים. ועל כן להיות כתר זה קשוט אל כל אחד אינו נמנה בפני עצמו....
לזה אמר דע איפה כי לא שבח שלמה רק כשהשם טוב הוא על גבי התורה, כי אשרי מי שעמלו בתורה וגדל בשם טוב כו', ועליו שהוא על מי ששם טוב שלו הוא על היות עמלו בתורה הוא מה שאמר שלמה טוב שם משמן טוב. כי טוב הוא עם התורה מעם כהונה ומלכות, אך לבדו אינו כלום כי לא עם הארץ חסיד. ויהיה כי לא הוצרך שלמה להזכיר התורה עם היות שעל מי שבידו תורה ידבר על כי אי אפשר יהיה שם טוב מבלי תורה, כי אין בור ירא חטא כו

המאירי על מסכת אבות פרק ב משנה ה – הקשר שבין שני חלקי המשנה
ואל תאמין בעצמך עד יום מותך כלומר הוי מתפחד בעצמך בזקנותך כבילדותך שלא תתן בעצמך מקום והכנה לעבירה על סמך שתבטח בעצמך לומר שכל כך הוחזקת בעיניך לטהרה שאין פרצה קוראה לך ואין שום הכנה מזקת לך בכך כענין שאמר שלמה אני ארבה ולא אסור סנהדרין כ"א ב' וכן לא יניח מה שעלה בידו מן המוסר והמדות ומן החכמה כשיאמר כבר עלה זה בידי אלא יתמיד במעלותיו כמה שיוכל שהכל אפשר שיסור ממנו ושלא יאמין בכל אלו כלל עד יום מותו והוא ענין טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו שאין ראוי לאדם לבטוח בעצמו וכן שאי אפשר להאמין בו ולסמכו בצדיק לעולם עד יום המות והרי אמרו ז"ל ברכות כ"ט א' ביוחנן כ"ג ששימש פ' שנה בכהונה גדולה ונעשה צדוקי

כתר שם טוב = כתר תורה

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק ד משנה יד- כתר שם טוב הוא כתר תורה
יד] אלו שלוש המעלות הגדולות ניתנו לאומה בעיקר חקיקת חוקיה, והן, הכהונה והמלכות והתורה. כהונה זכה בה אהרן, ומלכות זכה בה דוד, וכתר תורה מונח לכל, לכל מי שירצה להיות מוכתר בו. אמרו: שמא תאמר שזה הכתר פחות מהשנים? לא כי, אלא גדול הוא משניהם ובו יהיו השנים, שנאמר: +משלי ח טו - +ז' "בי מלכים ימלוכו... בי שרים ישורו". אבל כתר שם טוב הרי הוא מגיע מן התורה, רצוני לומר: לימודה ועשייתה, כי בזה יהיה השם הטוב האמיתי

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג, ה"א - לא מזכיר כתר שם טוב
בשלשה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, כתר כהונה זכה בו אהרן שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם, א כתר מלכות זכה בו דוד שנאמר זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי, כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, כל מי שירצה יבא ויטול, שמא

תאמר שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו, הא למדת שכתר תורה גדול משניהם

כל שכנגד זקניו כבוד

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף י' עמוד ב'
 וא"ר אבהו, שאלו את שלמה: **איזהו בן העולם הבא? אמר להם: כל שכנגד זקניו כבוד.** כי הא דיוסף בריה דר' יהושע חלש, אינגיד. א"ל אבהו: מאי חזית? א"ל: עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה

כנגד זקניו כבוד - אותם שחולקין להם כבוד בעולם הזה **מחמת חכמת זקנתם**
עליונים למטה - אותם שהם עליונים כאן מחמת עושרן ראיתי שם שהם למטה
ותחתונים למעלה - ראיתי עניים שהם בינינו שפלים שם ראיתם חשובים

רבינו גרשום מסכת בבא בתרא דף י' עמוד ב'
אמר להן כל שכנגד זקניו כבוד. זה שקנה חכמה **כלומר כל שחולקין לו כבוד בשביל חכמתו ולא משום עושרו**
עליונים למטה. כלומר אותן שהן עליונים בעולם הזה בשביל עושרם ולא בגין חכמתם ושם בעולם הבא שרונו
למטה:

הצדקה הפשוטה היא הכי חשובה

באחת השיחות, סיפר הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן, יום אחד עליתי לשמים, ונעצתי ליד השער של גן העדן לראות את הנעשה בו.

והנה אני רואה מגיע רב חשוב, והוא רוצה להיכנס ישר פנימה אל תוך הגן, אבל שומר הפתח חוסם בפניו את הדרך ואומר, מהי הזכות שיש בידך. ענה לו הרב, וכי אותי אתה צריך לשאול מהי זכותי, כל ימי חיי עסקתי בתורה יומם ולילה, ישבתי ולמדתי ולימדתי, ואם לא בשבילי ובשביל שכמותי, בשביל מי נוצר הגן עדן.

אלא שהמלאך אינו מתפעל מכך ועונה, צריך לבדוק ולראות, אם אומנם התורה שלמדת היתה תורה לשמה ולא לשם כבוד או לשם פרנסה וכדומה, עליך להמתין מעט עד שיעיין בגזר דינך ובזכויותיך.

עוד הם מדברים והנה קרב ובא רבי צדיק, מיוחס גדול, בנם של קדושים. והוא שם פעמיו בצעדים של רחבות ישר אל גן העדן. מצווה עליו המלאך לעמוד, ושואלו, בזכות אלו מעשים טובים מגיע לך להכנס. והצדיק מונה לפניו שורה ארוכה של מעשים שעשה במשך ימי חייו, התענה בצומות בסיגופים ובמקוואות, עמד בתפילה ימים תמימים ואמר תהלים, למד זוהר, עסק בקבלה, וכי מה שייך עוד יותר.

אבל המלאך לא מסתפק בזה ועונה, תחילה צריך לברר ולדעת אם אמנם היה כל זה לשמה ולא לשם כבוד או סיבה עצמית כל שהיא, המתן מעט עד שנבדוק את המעשים טובים הללו, ונראה אם יש בהם כדי שכר.

בינתיים מגיע יהודי פשוט ומגושם שהיה חוכר אצל אחד הפריצים, מעמידו המלאך ושואל, מה המעשים הטובים שבידיך. נאנח היהודי ועונה, אין בידי ולא כלום, אני אדם פשוט שכל ימי חיי גדלתי והתגוררתי בכפר, ומעודי לא ידעתי יותר מדי.

אבל דלתי היתה פתוחה לכל עובר ושב, בין מוכר ובין זר. קיבלתי תמיד כל אחד בסבר פנים יפות ונתתי לו כוסית יי"ש לחזק את ליבו, ולאחר מכן הזמנתי אל השולחן ושמתי לפניו לאכול ממה שהיה לי בבית, פעמים תפוחי אדמה וחלב, פעמים דגים, ופעמים אף בשר. וכך תמיד, בימות הקיץ ובימות הגשמים, היו באים אלי אורחים מכל הסביבה, והייתי מהנה אותם מכל מה שהיה לי, ויותר מכך איני יודע ולא כלום.

כששמע זאת המלאך, פתח לפניו מיד את השער ואמר, אין אתה טעון בדיקה, אדם שקיים בתמימות את המצוה של צדקה והכנסת אורחים, ונתן לרעבים לאכול ולשתות. אינו טעון בדיקה לשם מה הוא עשה זאת, ואם היו מעשיו לשם שמים או לא.